

Summary Report

การหารือ ISC Young Scholars Roundtable (YSR) ครั้งที่ 2

หัวข้อ “Review of regional situations”

วันที่ 22 มกราคม 2563 ห้องประชุม 3 กระทรวงการต่างประเทศ

สารบัญ

การบรรยายนำโดยอธิบดีกรมอาเซียน.....	1
อาเซียน.....	2
ประเด็นทะเลจีนใต้.....	3
บทบาทของมหาอำนาจอื่น อาทิ รัสเซีย อินเดีย ญี่ปุ่น ในภูมิภาค.....	4
ประเด็นแม่น้ำโขง.....	4
หัวข้อ/ประเด็นอื่นๆ.....	4
ภาคผนวก: รายชื่อผู้เข้าร่วม	5

การบรรยายนำ โดยนายสุริยา จินดาวงศ์ อธิบดีกรมอาเซียน

ในช่วงปีที่ผ่านมาเป็นประธานอาเซียน มีความท้าทายที่เกิดขึ้นจากภายในประเทศสมาชิกที่เริ่มแข่งขันกันเอง และจากการเมืองโลกที่มีไต่แต่เป็นการแข่งขันกันระหว่างสหรัฐฯ และจีน แต่ยังมีคู่กรณีอื่นๆ เช่น ญี่ปุ่นกับเกาหลีใต้ด้วย ไทยจะต้องทำอย่างไรที่จะทำให้อาเซียนสร้างสร้างคุณค่าเพิ่ม (Value added) และเกื้อกูลกันระหว่างประเทศสมาชิก

เรื่องแรก ไทยได้ผลักดันคือเรื่องความยั่งยืน หรือ sustainability package ซึ่งไม่ได้มีนัยเฉพาะที่เกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน แต่หมายถึงถึงนโยบายที่จะทำให้ประเทศอาเซียนสามารถมองไปข้างหน้า มีความต่อเนื่องและสามารถมองไปข้างหน้า มีความต่อเนื่อง และสามารถพึ่งพากันเพื่อสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้ ไทยได้ชูประเด็นนี้เพื่อสร้างพื้นที่ หรือ diplomatic space ให้กับไทย โดยเน้นการสร้างคุณค่าของอาเซียนให้เข้มข้นและเป็นที่ยอมรับ และตอบโจทย์ความต้องการและนโยบายต่างๆ ของประเทศในอาเซียน

เรื่องต่อมาคือเรื่องการเชื่อมโยง หรือ connectivity ซึ่งไม่ได้หมายถึงเฉพาะการเชื่อมต่อเส้นทางคมนาคมขนส่ง แต่รวมถึงการเชื่อมโยงด้านกฎระเบียบและการเชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับประชาชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันในรูปแบบของอาเซียนเอง โดยอาเซียนมอง connectivity ว่าเป็นแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์ (strategic concept) เพื่อสร้างความมั่นคงและเสถียรภาพในภูมิภาค

เรื่องสุดท้ายคือการสร้างจุดยืนของอาเซียนในการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งจะทำให้อาเซียนมีความสำคัญและคุณค่าในเชิงยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะในสถานการณ์โลกที่มีการแข่งขันกันระหว่างแนวคิดต่างๆ โดยเฉพาะแนวคิด BRI ของจีน และแนวคิด Indo-Pacific ของสหรัฐฯ

แม้ว่าการรับรู้เกี่ยวกับอาเซียนในระดับประชาชนที่ยังมีอยู่น้อย แต่กลไกของอาเซียนที่ผ่านมาก็ได้ช่วยให้เกิดความก้าวหน้าในหลายด้านโดยที่ประชาชนอาจจะไม่ได้รับรู้ เช่น ในยุคแรก อาเซียนได้ช่วยทำให้ประเทศสมาชิกมีความไว้วางใจกันมากขึ้น และช่วยแก้ปัญหาข้อพิพาทต่างๆ หรือเป็นกลไกที่ทำให้เกิดการค้าขายระหว่างกันมากขึ้นเช่นในกรอบ AFTA เป็นต้น และทำให้ผู้คนในอาเซียนสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้สะดวกขึ้น ในส่วนที่เกี่ยวกับอาเซียนกับประเทศอื่นๆ ก็ทำให้อาเซียนในฐานะกลุ่มประเทศมีอำนาจต่อรองมากขึ้น และทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆ ระหว่างกันทั้งในอาเซียนเองและระหว่างอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาอื่นๆ

ASEAN Centrality หมายถึงการที่อาเซียนมีบทบาทและเป็นกลไกหลักที่จะจัดการในเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ในมิติที่กว้างออกไปในระดับระหว่างประเทศหรือในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก อาเซียนก็มีความจำเป็นจะต้องเลือกแสดงบทบาทในเรื่องที่สามารถชักนำได้ แต่ไม่ใช่ในทุกเรื่อง

สิ่งหนึ่งที่เป็นข้อได้เปรียบของอาเซียน คือเป็นองค์กรที่มีกลไกความร่วมมือกับประเทศต่างๆ และมีท่าทีที่ไม่แข็งกร้าว นอกจากนี้สิ่งที่มหาอำนาจยอมรับ คือ ความสามารถในการเรียกประชุม (convening power) ของอาเซียน เนื่องจากมหาอำนาจใช้ประโยชน์จากเวทีของอาเซียนได้

ผลลัพธ์ที่ชัดเจนจากการเป็นประธานอาเซียนของไทย คือ การที่อาเซียนมีท่าทีร่วมกันเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องอินโด-แปซิฟิก (ASEAN Outlook on Indo-Pacific) ซึ่งจะช่วยธำรงไว้ซึ่งความเป็นศูนย์กลางของอาเซียน โดยเฉพาะต่อมหาอำนาจ การจัดตั้งศูนย์อาเซียนต่างๆ ถึง 7 ศูนย์ในประเทศไทย เช่น ASEAN Centre for Sustainable Development Studies and Dialogue, ASEAN Centre for Active Ageing and Innovation ฯลฯ รวมถึงการที่อาเซียนและประเทศคู่เจรจา (ยกเว้นอินเดีย) สามารถบรรลุข้อตกลงเขตการค้าเสรีในภูมิภาค หรือ RCEP (Regional Comprehensive Economic Partnership) ที่เจรจายืดเยื้อมาเป็นเวลานานมากกว่า 7 ปี สำเร็จ

อาเซียน

ที่ประชุมเห็นว่าการรับรู้และรู้สึกถึงผลจากความเป็นอาเซียนในระดับประชาชนคนไทยยังมีอยู่น้อยมาก ซึ่งเป็นปัญหาไม่ใช่เฉพาะแต่ในไทย แต่เป็นปัญหาเดียวกันในประเทศอาเซียนอื่น ๆ ด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการดำเนินงานของอาเซียนมีความก้าวหน้าอย่างค่อยเป็นค่อยไป และเน้นอยู่ในเฉพาะภาครัฐ

การรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนมีผลที่ชัดเจนแต่อาจจะยังไม่เป็นที่รับรู้ของประชาชน เช่น ราคาสินค้าและบริการที่ถูกลงส่วนหนึ่ง การดำเนินงานด้านศุลกากร Single-window ที่สามารถให้สินค้าส่งผ่านกันได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น หรือการที่ผู้คนในอาเซียนสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้โดยไม่รับการตรวจลงตราเป็นต้น เป็นเพราะการรวมตัวกันของอาเซียน

ในมุมมองจากการเมืองระหว่างประเทศ ที่ประชุมมีข้อสังเกตว่า การดำเนินงานตามแนวทาง ASEAN Centrality จะสามารถมีความสำคัญในปัญหาระหว่างประเทศได้หรือไม่อย่างไร และอาเซียนจะใช้กลไกดังกล่าว ต่อกับมหาอำนาจได้อย่างไร

ประเด็นทะเลจีนใต้

ประเด็นทะเลจีนใต้เป็นปัญหาใหญ่ของอาเซียน โดยเฉพาะบางประเทศสมาชิก เช่น เวียดนาม ความพยายามที่จะแก้ปัญหาในด้านนี้มีมาอย่างต่อเนื่อง และอาเซียนก็มีบทบาทสำคัญโดยเฉพาะในการจัดทำ เอกสาร Code of Conduct แต่ปัญหาในส่วนที่เกี่ยวกับการอ้างสิทธิ์น่าจะเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยาก

ท่าทีของเวียดนามในเรื่องนี้น่าสนใจ ควรติดตามศึกษาว่าเวียดนามจะมียุทธศาสตร์ในเรื่องนี้อย่างไร และจะมีความพยายามดึงประเทศมหาอำนาจอื่นเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่ ในส่วนที่เกี่ยวกับอาเซียนเอง ประเทศอาเซียนที่อ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่ในทะเลจีนใต้ก็ไม่ได้อ้างสิทธิ์มากเท่ากับจีน (nine-dash line)

เพราะทั้งมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนามก็อ้างสิทธิ์ตามเขต EEZ ตามกฎหมายทางทะเลระหว่างประเทศ

แม้ดูเหมือนว่าจีนจะมีท่าทีประนีประนอมมากขึ้นในการจัดทำ Code of Conduct แต่จีนก็ยังยืนยัน การครอบครองและมีอำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่ตาม nine-dash line อยู่ ในเรื่องนี้ จีนมีท่าทีที่แข็งกร้าวเพราะ มองว่า “อธิปไตยเหนือดินแดน” เป็น “หัวใจ” ของจีนเช่นเดียวกับปัญหาไต้หวัน การที่จีนมีอธิปไตยเหนือทะเลจีน ไต้ยังช่วยให้จีนสามารถผลักดันนโยบาย BRI ของจีนด้วย (เช่นเดียวกับกรณีแม่น้ำโขง) นอกจากนี้ การแทรกแซง ของประเทศมหาอำนาจเช่นสหรัฐฯ ในปัญหาความขัดแย้งนี้ก็ป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้จีนไม่อาจจะประนีประนอม ในเรื่องนี้ได้

ที่ผ่านมา จีนได้แสดงท่าทีทางสัญลักษณ์ที่ชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ เช่น การออกเรือลาดตระเวนและการยก สถานะการปกครองของหมู่เกาะที่เป็นพื้นที่พิพาท ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อประเทศอาเซียนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องนี้ ที่ประชุมมีคำถามว่าอาเซียนมีความจำเป็นหรือไม่ที่จะต้องแสดงจุดยืนร่วมกัน รวมทั้งนำมหาอำนาจอื่น มาคานอำนาจกับจีน เพื่อไม่ให้ถูกมองว่า ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถูกครอบงำโดยจีน แต่ในขณะเดียวกัน หากมหาอำนาจอื่นๆ เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในเรื่องนี้ ก็น่าจะเป็นชนวนทำให้จีนมีท่าทีที่แข็งกร้าวมากขึ้นอีก ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องติดตามต่อไปอย่างใกล้ชิด

หากในอนาคต จีนสามารถมองข้ามหรือมีท่าทีอ่อนลงต่อการอ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่หมู่เกาะตอนใต้ในบริเวณ เส้น nine-dash line ก็น่าจะเป็นประโยชน์ต่อจีนเอง เพราะจะทำให้จีน “ได้ใจ” จากอาเซียนมากขึ้น ถึงแม้ว่า อาจมองปัญหาทะเลจีนใต้ข้ามมิติเส้นเขตแดนและมิติการช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติทั้งด้านอาหารและพลังงาน แต่จีนก็คงจะยืนยันอ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่ทั้งหมดเพื่อแสดงความยิ่งใหญ่เพื่อให้ประชาชนจีนได้รับรู้ หรือสร้าง กระแสนิยมในจีน รวมทั้งแสดงความมีอิทธิพลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

บทบาทของมหาอำนาจอื่น ได้แก่ รัสเซีย อินเดีย ญี่ปุ่น ในภูมิภาค

ดูเหมือนว่า แม้รัสเซียอาจให้ความสนใจต่อประเด็นปัญหาในภูมิภาคโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับจีน แต่ท่าทีที่แสดงออกมาก็ค่อนข้าง low key เพราะอาจมองว่าไม่เป็นประโยชน์กับรัสเซีย ประเด็นปัญหาในภูมิภาคที่เกี่ยวกับจีน เช่น เรื่องทะเลจีนใต้นั้นหากจีนแสดงปฏิกิริยาอย่างหนึ่งอย่างใด คู่แข่งอย่างสหรัฐฯ ก็คงจะแสดงท่าทีตอบโต้อย่างแน่นอน จึงไม่มีความจำเป็นที่รัสเซียต้องแสดงท่าทีในเรื่องนี้

ส่วนในด้านเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้มีอิทธิพลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ค่อนข้างมาก เช่น ในไทยมีญี่ปุ่นเป็นผู้ลงทุนมากที่สุด ในขณะที่เกาหลีใต้ก็ลงทุนในเวียดนาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มหาอำนาจทางเศรษฐกิจยังให้ความสนใจกับภูมิภาคนี้อยู่มาก และอาเซียนก็ยังมีแรงดึงดูดต่อประเทศต่างๆ โดยเฉพาะเมื่อมองว่าโลกส่วนอื่นๆ มีความผันผวนจากเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น Brexit สงครามการค้าระหว่างสหรัฐฯ กับจีน และปัญหาความร่วมมือภายใต้ WTO

ประเด็นแม่น้ำโขง

สำหรับแม่น้ำโขง ในช่วงที่ผ่านมามีปัญหาเกี่ยวกับระดับน้ำมากขึ้นทุกปี ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่เข้าใจว่าเป็นปัญหาจากการที่จีนปิดกั้นน้ำ ซึ่งไม่ได้เป็นต้นเหตุเดียวของปัญหา เพราะน้ำในแม่น้ำโขงไหลมาจากลำน้ำสาขาในประเทศอื่น ๆ ด้วย อย่างไรก็ตาม เห็นได้ชัดว่าจีนมีบทบาทสำคัญในเรื่องแม่น้ำโขง ซึ่งหากจีนต้องการจะแสดงอิทธิพลในภูมิภาค สิ่งที่จีนควรทำความเข้าใจก็คือการแสดงอิทธิพลอย่างมีความรับผิดชอบ

สำหรับกรอบความร่วมมือ MLC/LMC แบ่งความร่วมมือของประเทศสมาชิกออกเป็น สามเสาหลักคล้ายอาเซียน ได้แก่ ความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคง ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและความยั่งยืน ความร่วมมือทางสังคม วัฒนธรรมและระหว่างประชาชน โดยประเทศสมาชิก MLC/LMC ได้ร่วมการจัดตั้ง Global Center for Mekong Studies (GCMS) เพื่อทำหน้าที่เป็นคลังสมอง (Think Tank) เพื่อจัดการองค์ความรู้หรือมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับ MLC/LMC ให้ประเทศสมาชิกร่วมไปใช้ในการดำเนินความร่วมมือระหว่างกัน

กลไกหนึ่งที่จะขับเคลื่อนการทำความเข้าใจภายใต้กรอบนี้ คือการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างนักวิชาการของประเทศสมาชิก MLC/LMC ภายใต้กรอบ GCMS ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างการรับรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ภาคประชาชน

นอกจากนี้ ปัจจุบัน ภายใต้กรอบ MLC/LMC จีนมีข้อริเริ่มในการผลักดันการสร้างแถบพัฒนาเศรษฐกิจในกลุ่มน้ำโขงที่เรียกว่า Mekong-Lancang Economic Development Belt (MLEDB) ด้วย

หัวข้อ/ประเด็นอื่น ๆ

ที่ประชุมได้ยกประเด็นอื่นๆ อาทิ การโยกย้ายถิ่นฐาน ชนกลุ่มน้อย ฯลฯ ขึ้นหารือด้วย ซึ่งเป็นหัวข้อที่น่าสนใจ และ ISC จะจัดเป็นหัวข้อในการหารือ YSR ครั้งต่อ ๆ ไป

ภาคผนวก: รายชื่อผู้เข้าร่วม

ภาควิชาการ

1. ผศ. ดร. อธิวัฒน์ สุพุทธิกุล	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. อ. ดร. สุรัชณี ศรีไย	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ดร. พงศ์พิสุทธิ บุษบารัตน์	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. รศ. ดร. สิทธิพล เครือรัฐติกาล	ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
5. ผศ. ดร. กิ่งกนก ขวลิตรธำรง	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
6. ดร. พัชรินรญา จันทโรนานนท์	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
7. ผศ. ดร. สมปฤณ นิยมไทย	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
8. ผศ. ดร. วรณภา ลีระศิริ	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
9. ดร. จุฑามณี สามัคคีนิชย์	ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
10. อ. สน นิลศรี	ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

กระทรวงการต่างประเทศ

11. นายชัยณรงค์ กิตติยวรงค์	เอกอัครราชทูตประจำกระทรวง	สำนักงานปลัดกระทรวง
12. นายสุริยา จินดาวงษ์	อธิบดี	กรมอาเซียน
13. นางสาวพินทุ์สุดา ชัยนาม	รองอธิบดี	กรมเอเชียตะวันออก
14. นางหทัยา คูสกุล	ผู้อำนวยการสำนักนโยบายฯ	สำนักนโยบายและแผน
15. นายภาสิต จุฑะพุทธิ	ผู้อำนวยการกองยุโรปตะวันออก	กรมยุโรป
16. นางปรางทิพย์ กาญจนหัตถกิจ	ผู้อำนวยการกองนโยบายฯ	กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
17. นางสาวสุจิตรา เมืองนิล	นักการทูตชำนาญการ (ที่ปรึกษา)	กรมองค์การระหว่างประเทศ
18. นายรัฐนันท์ วิชัยดิษฐ์	นักการทูตชำนาญการ (ที่ปรึกษา)	กรมองค์การระหว่างประเทศ
19. นายยอดยิ่ง ศุภศรี	นักการทูตชำนาญการ (ที่ปรึกษา)	กรมเอเชียตะวันออก
20. นางวัชรินทร์ เสงี่ยมสิน	นักการทูตชำนาญการ	กรมยุโรป
21. นางสาวพจนา เขาวนัสสุขุม	นักการทูตชำนาญการ	กรมเอเชียตะวันออก
22. นางสาวดลลดา ทองบุญ	นักการทูตชำนาญการ	กรมเอเชียตะวันออก
23. นางสาววรภาณูจน์ ตันพรรัตน์เจริญ	นักการทูตชำนาญการ	กรมเอเชียตะวันออก
24. นางสาวรักษ์ธรรม จารุภาชนี่	นักการทูตปฏิบัติการ	กลุ่มงานความมั่นคงระหว่างประเทศ
25. นางสาววรินทร์ธร ตันวิเชียร	นักการทูตปฏิบัติการ	สำนักนโยบายและแผน
26. นายพรณรงค์ อ่วมคำ	นักการทูตปฏิบัติการ	สำนักนโยบายและแผน
27. นายอิทธิ ธีร์รัฐ	นักการทูตปฏิบัติการ	กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา
28. นางสาวปาริฉัตร ศุภกิจเรืองโรจน์	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ประเด็นสันติภาพฯ	กรมองค์การระหว่างประเทศ
29. นายสุวิทย์ สุวรรณพันธ์	เจ้าหน้าที่วิจัยและประมวลข้อมูลฯ	กรมองค์การระหว่างประเทศ

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ (ISC) / สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ

30. ดร. เตช บุนนาค	ประธานกรรมการที่ปรึกษา ISC
31. นายอนุสรณ์ ชินวรรณ	ผู้อำนวยการ ISC
32. นางสาวลดา ภูมาศ	ผู้อำนวยการสถาบันการต่างประเทศฯ
33. นางสาวศิริวดี งามวิเศษชัยกุล	นักการทูตชำนาญการ (ที่ปรึกษา)
34. นายอาทิตย์ ประสาทกุล	นักการทูตชำนาญการ (ที่ปรึกษา)
35. นายเอกรินทร์ ราษฎร์ยินดี	เจ้าพนักงานโสตทัศนศึกษาชำนาญงาน
36. นางสาวระพีพัฒน์ กองรักษา	เจ้าหน้าที่นักจัดการโครงการ
